

1

Samotou k vášni

„Nemohu dýchat! Nemohu dýchat!“⁽³⁾ Výkřiky, které vydával Bobby Fischer, tlumila černá kukla, těsně utažená kolem jeho hlavy. Měl pocit, jako by se dusil, jako by byl na pokraji smrti. Zuřivě třásl hlavou ve snaze uvolnit tu pokrývku.

Dva japonští strážní ho tiskli k podlaze jasně osvětlené cely, jeden mu seděl na zádech a přitlačil mu paže k bokům, zatímco mu druhý držel nohy – byli to liliputáni na padlém Gulliverovi. Bobbyho plíce byly stlačeny, nemohl se dostatečně nadechnout. Pravá paže ho bolela, jako by se zlomila za rvačky, která se udála několik okamžiků předtím; z úst mu tekla krev.

Tak tedy zemřu, pomyslel si. Dozví se kdy někdo pravdu o tom, jak jsem byl zavražděn?

Přemítal ve tmě, nevěřil, že údajně neplatný pas z něj udělal vězně. Scénář měl rychlý průběh. Stalo se to 13. července 2004. Poté, co strávil tři měsíce v Japonsku, se chystal nastoupit do letadla směřujícího na Filipíny. Dostavil se na tokijské letiště Narita asi dvě hodiny před svým letem. Na přepážce, kde se kontrolují letenky, prohlédl imigrační důstojník rutinně jeho pas a udal číslo: Z 7792702. Ozvalo se zazvonění a pomalu začalo blikat červené světlo: „Prosím sedněte si, pane Fischere, než zjistíme, o co jde.“

Bobby byl znepokojen, ale zatím nedostal strach. Cestoval po dvanáct let mezi Maďarskem, Československem, Německem, Filipínami, Japonskem, Rakouskem a jinými zeměmi a bez incidentů procházel celnicemi a přecházel přes hranice. K jeho pasu musely být přidány další stránky, protože v něm již nebylo místo, kam dávat razítko o jeho vstupech a výstupech ze země. To ale již bylo provedeno na americkém velvyslanectví v Bernu ve Švýcarsku v listopadu roku 2003.

Obával se, že by ho nakonec mohla dostihnout americká vláda. Narušil hospodářské sankce vyhlášené ministerstvem zahraničí proti Jugoslávii, když sehrál šachový zápas o cenu 5,5 milionů dolarů proti Borisi Spasskému ve Svatém Stefanu v Černé Hoře v roce 1992. V té době na něj byl vydán zatykač. Kdyby se vrátil do Spojených států, dostal by se před soud. V případě odsouzení by se trest pohyboval někde mezi deseti lety vězení až po 250 000 dolarů pokuty, nebo by to bylo obojí. Jeden z jeho přátel zatelefonoval na americké ministerstvo zahraničí na konci devadesátých let a zeptal se, zda se Bobby může vrátit domů. „Samozřejmě může,“ zněla odpověď, „ale sebereme ho, jakmile přistane na Kennedyho letišti.“⁽⁴⁾ Jako člověk bez vlasti se Bobby nakonec rozhodl, že se usadí v Maďarsku. Od americké vlády se již nikdy nic dalšího nedozvěděl. Po dvanácti letech usoudil, že bude v bezpečí, pokud zůstane mimo Spojené státy.

Ted' zůstal sedět tam, kde mu řekli, ale začal se ho zmocňovat strach. Nakonec ho imigrační úředník požádal, aby s ním sešel dolů. „Ale já zmeškám svůj let.“ Dostal kategorickou odpověď: „To my víme.“ Když ho strážní eskortovali dlouhou, temnou a úzkou chodbou, zeptal se, co se děje. „Jen si s vámi chceme promluvit,“ řekl úředník. „Promluvit o čem?“ Odpověď zněla: „Jen promluvit.“ Bobby se zastavil a odmítl jít dál. Aby nedošlo k zmatku, byl povolán tlumočník. Bobby s ním mluvil anglicky a španělsky. Přišli další strážní, až nakonec někdejší šachového šampiona obklopoval kruh asi patnácti zamračených, mlčenlivých mužů.

Nakonec se objevil jiný úředník a ukázal Bobbymu zatykač, v němž bylo uvedeno, že cestuje s neplatným pasem a že je zatčen. Bobby namítl, že jeho pas je naprosto legální a že bude platit ještě dva a půl roku. Řekli mu: „Můžete zavolat představitele amerického velvyslanectví, aby vám pomohl.“ Bobby přikývl: „Velvyslanectví USA je ten problém, a ne řešení,“ mumlal. Obával se, že se na letišti objeví představitel ministerstva zahraničí se soudním příkazem a pokusí se o jeho vydání zpět do Spojených států, kde stanul před soudem. Chtěl zavolat jednomu ze svých japonských přátel z řad šachistů, ale imigrační úředník mu nedovolil telefonovat.

Bobby se otočil a chtěl odejít. Cestu mu zahradil strážný. Jiný strážný se pokusil nasadit mu pouta, Bobby se začal kroutit a točit, aby tomu zabránil. Několik členů ostrahy ho začalo bít pendreký a mlátit pěstmi. Vracel jim rány, kopal a křičel a podařilo se mu kousnout jednoho ze strážných do paže. Nakonec spadl na zem. Půl tuctu strážných ho odnášelo a začalo ho nést za paže a za nohy. Jak se ho strážní usilovně snažili odtáhnout neznámým směrem, Bobby se stále svíjel, chtěl se jim dostat z rukou. Zoufale kopal a téměř si uvolnil ruce. Pak mu přetáhli přes hlavu černou kapuci.

Bobby věděl, že jeho pas je platný, co se tedy děje? Jeho výroky o Židech a zločinech Spojených států rozvířily hladinu, ale nebyl snad jako americký občan chráněn prvním doplňkem Ústavy? A vůbec, co mohly jeho názory mít společného s jeho pasem?

Možná to jsou daně. Od doby jeho neúspěšné pře s časopisem *Life* v roce 1976 a s jedním z jeho autorů kvůli porušení smlouvy byl tak znechucen systémem soudnictví, že odmítal platit jakékoliv daně.

Bobby se snažil, lapaje po dechu, vstoupit do zenového stavu, aby si pročistil mysl. Přestal se bránit a jeho tělo se uvolnilo. Strážníci si povšimli té změny. Pustili jeho paže a nohy, postavili jej, obřadně mu sundali kapuci, pak opustili celu. Sebrali mu boty, pásek, peněženku, a – k jeho velkému roztrpčení – pouzdro na pas z buvolí kůže, které si koupil před lety ve Vídni. Byl ale naživu... přinejmenším teď.

Když pohlédl nahoru, spatřil nenápadného muže, který ho tajně filmoval skrz mřížce videokamerou. Za několik minut muž zmizel. Bobby vyplivl kus zubu, který se odštípl buď po jedné ráně pěstí, nebo když ho hodili na podlahu. Úlomek si dal do kapsy.

Když ležel na studené betonové podlaze, cítil, jak mu škube v paži bolestí. Jaký bude další tah a kdo ho udělá? Ale to už ho přemohl spánek.

O čtyřicet osm let dříve, srpen 1956

Představoval si svého bílého pěšce o dvě pole před svým králem na imaginární šachovnici. Pak třináctiletý Bobby Fischer sdělil svůj první tah svému protivníku Jacku Collinsovi: „Pěšec ke králi čtyři.“ (Pěšec u krále na 4. řadu, *pozn. překl.*) Bobby používal formu šachové notace, která popisovala pohyb figurek na různá pole. Jak mluvil, trochu nevědomě pohnul hlavou, bylo to téměř nepostřehnutelné kývnutí. Jako by posuňoval vpřed imaginárního pěšce.

Collinse, maličkého muže, jehož zakrnělé nohy nebyly schopny chůze, tlačil v kolečkovém křesle po ulici v New York, která byla plná lidí, černý sluha jménem Odell. Ten muž byl tak silný, že v dobách, kdy neexistovaly plošiny pro tělesně postižené, nosil Collinse i s křeslem – nahoru a dolů po domovních schodech nebo schodech v restauracích. Odell toho mnoho nenamluvil, ale byl přátelské povahy a nesmírně věrný Collinsovi. Od chvíle, kdy se setkal s Bobbym, cítil náklonnost i k tomuto mladému chlapci.

Vedle Collinse šla jeho o něco mladší sestra Ethel, baculatá, hezká zdravotní sestra, která mu byla téměř neustále po boku. Obdivovala svého bratra a zřekla se všeho – dokonce i manželství –, aby o něj mohla pečovat. Jack a Ethel se seznámili s Bobbym právě tohoto léta a stali se rychle jeho náhradními rodiči.

V té felliniovské čtvrti se mluvilo ezoterickým jazykem a dělaly se narážky na lidi s feudálními tituly, kteří tam žili před staletími. Když šli podél dlouhého brooklynského bloku z Lenox Road a Bedford Avenue k trochu hlučné Flatbush Avenue, přitahovali na sebe pozornost kolemjdoucích. Jim to ale nevadilo, byli totiž uzavřeni ve svém vlastním světě, který spojoval mnoho kontinentů a tisíce let a byl obydlen králi a dvořany, rádži a knížaty. Skupinka směřovala do čínské restaurace Silver Moon.⁽⁵⁾

„Pěšec ke královně, střelec čtyři.“ (Pěšec před střelcem u dámy na 4. řadu; pozn. překl.), odpověděl Collins hlubokým basem, který bylo slyšet po celé ulici.

Stejně jako vynikající hudebník dokáže partituru a slyšet hudbu ve své hlavě, může šachový mistr vynikající velkou pamětí číst záznam partie a vidět ji svým vnitřním zrakem. Skladatel Antonio Salieri byl dojat k slzám, když četl některé Mozartovy partitury před jejich prove-

dením. Stejně tak někteří šachisté se mohou emocionálně vzrušit, když si v duchu přehrávají skvělou partii velkého mistra.

V našem případě si třináctiletý Bobby nejen představoval partii bez pomoci šachovnice, figurek nebo tiskem vydaného záznamu; tvořil ji a skládal ve své mysli jako film. Jak šel s Collinsem po Flatbush Avenue, hráli to, čemu se říká „šachy naslepo“, hru provozovanou po dlouhá léta. Existují záznamy sahající až do roku 800 po Kristu o arabských kočovnicích, kteří hráli jakýsi druh šachů bez šachovnice a naslepo, při jízdě na velbloudech. Mnozí hráči šachu – ale zejména lidé, kteří tuto hru neznají – bývají udiveni, když jsou svědky toho, jak spolu soutěží dva hráči, aniž by pohlédli na šachovnici. Předváděné tajemné výkony paměti mohou působit téměř mysticky.

Collins vynikal nadprůměrnými znalostmi teorie šachové hry. Byl spoluautorem posledního vydání moderní bible šachu *Modern Chess Openings* (Moderní šachová zahájení), jež obsahovala tisíce variant, pozic, analýz a doporučení. Bobby, který se stával Collinsovým žákem, studoval po léta dřívější i současné šachové partie a začal se ponořovat do Collinsovy knihovny, v níž byly stovky knih a periodik.

Bylo vlhko, hrozilo, že začne mrholit. Ještě předtím v témže roce se Fischer stal juniorským mistrem USA na turnaji ve Filadelfii a právě se vrátil z Otevřeného mistrovství USA v Oklahoma City.⁽⁶⁾ Byl nejmladším hráčem, který se kdy zúčastnil této soutěže, bylo mu třináct let. Collins byl bývalým šampionem státu New York, byl to zkušený turnajový hráč a proslulý učitel hry v šachy. Bylo mu čtyřicet čtyři let.

Podivná dvojice pokračovala ve své neviditelné hře. Bobby v duchu kontroloval bílé figurky, Collins černé. Podle toho, jak zápas kolísal, přebíral každý hráč roli predátora nebo kořisti.

Bobby byl vždy na svůj věk malý, měřil jen metr šedesát, ale zrovna začínal vyrůstat z šatů a rychle rostl. Když mu bylo osmnáct, už měřil

víc než metr osmdesát. Měl oříškově hnědé oči, a když se usmíval, cenil zuby v širokém úsměvu. Mezi dvěma předními zuby měl malou mezeru. Jeho zářivý úsměv byl úsměvem šťastného dítěte toužícího po lásce nebo přinejmenším po tom, aby dělalo příjemný dojem.

Toho večera měl na sobě polokošili, dlouhé hnědé manšestrové kalhoty – přestože to bylo v srpnu – a odřené černobílé tenisky za pět dolarů. Jeho hlas byl trochu nosový, možná proto, že mu museli odoperovat nosní a krční mandle. Vlasy měl na chomáčovitěho hnědého ježka, jako by je jeho matka Regina nebo její sestra Joan jednoho dne ostríhaly a od té doby se jich nedotkl hřeben. Bobby se více podobal klukovi z farmy v Kansasu, než dítěti z brooklynských ulic.

Zpravidla se zastavil několik kroků před Collinsem a ostatními. Chtěl jít rychleji, ale nerad zpomaloval, aby sdělil své tahy nebo obdržel odpověď od svého učitele. Bobby vždy dával okamžitě odpověď na Collinsovy tahy. Ta odpověď přicházela odkudsi z hlubin jeho podvědomí, když si představoval střelce spěchajícího přes úhlopříčky, koně přeskakující přes figurky a pěšce, nebo věže, které obsazují rozhodující pole. Příležitostně rozštěpil svět své mentální gymnastiky, opustil šachovnici, aby ve své mysli mával imaginární baseballovou pálkou a odpálil neviditelný míč mezi tribuny na levém poli Ebbets Field. Ještě více než po dráze šachového přeborníka Bobby Fischer toužil, aby se z něj stal Duke Snider, legendární hráč baseballu v Brooklyn Dodgers.

Bylo neuvěřitelné, že Fischer ve třinácti letech vynikal v šachu naslepo. Ani mnozí zkušenější hráči to neovládají. Chlapec nedával *přednost* této hře; šlo jen o to, že chtěl být zabrán do hry v každé volné minutě a dvacetiminutová chůze k Stříbrnému měsíci z Collinsova domova byla příliš dlouhá na to, aby šel a nehrál. Nezdálo se, že by ho rozptylovala nebo mu vadila troubící auta či kakofonie hudby a hlasů přelévajících se do ulice.

